

**SZENT ISTVÁN
EGYETEM**

**TÁRSADALMI HELYZETFELTÁRÁS
DÉL-HEVESBEN**

Bogárdi Tünde

Gödöllő

2018

A doktori iskola

megnevezése: Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola

tudományága: regionális tudományok

vezetője: Dr. habil. Hajdú Zoltán
egyetemi tanár, MTA doktora
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

témavezető: Dr. Nagyné Dr. Molnár Melinda
egyetemi docens, PhD.
Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet

.....
Az iskolavezető jóváhagyása

.....
A témavezető jóváhagyása

Tartalomjegyzék

1. A munka előzményei, a kitűzött célok	4
2. Anyag és módszer.....	5
3. Eredmények	8
3.1 Az első hipotézis vizsgálata.....	8
3.2 A második hipotézis vizsgálata	10
3.3 A harmadik hipotézis vizsgálata.....	12
3.4 A negyedik hipotézis vizsgálata	15
3.5 Az ötödik hipotézis vizsgálata.....	17
3.6 Új és újszerű tudományos eredmények	19
4. Következtetések, javaslatok.....	20
5. A kutatási témához kapcsolódó publikációk jegyzéke	25

1. A MUNKA ELŐZMÉNYEI, A KITŰZÖTT CÉLOK

Hazánkban, és azon belül is főként a perifériális, félperifériális helyzetben lévő térségekben az elsorvadás nem az elmúlt évtizedek folyamánya. A közel 40 évnyi államszocializmus vidék-ellenes politikája, a falvak hagyományos agrártársadalmát lefejező téészesítés, illetve az urbanizációs folyamatok hatalmas károkat okoztak. A helyzetet tovább rontotta, hogy a rendszerváltozáskor megszűnt a munkahelyek körülbelül harmada. Ennek következtében rendkívüli mértékben fokozódott a korábban hivatalosan nem is létező munkanélküliség. Bár a hanyatlás nyilván nem általánosítható, hiszen vannak jól prosperáló vidéki térségek is – a kilátástalanság, jövőkép-nélküliség eluralkodása a falvaink jelentős hányadát jellemzi. Számos település esetében csak azért nem mondhatjuk, hogy az elnéptelenedés, kihálás lesz a falu sorsa, mert az ottani nyomor újratermeli önmagát.

Mindez az Észak-magyarországi tervezési-statisztikai régióban elhelyezkedő, de emellett egy speciális marginális alföldi térségnek is tekinthető dél-hevesi belső perifériát is jellemzi. Dél-Heves fogalma fedésben van a Hevesi járással, ennek a térségnek a vizsgálata képezi a dolgozatom tárgyát.

A térség problémáinak mélyebb megismerésére három településen (Átányon, Kömlőn és Tiszanánán) átfogó helyzetfelmérést készítettem, mellyel a céloom a társadalmi, gazdasági és térszerkezeti törésvonalak feltérképezése, a lokális probléma-percepciók értelmezése, a helyben vizsgált társadalmi, gazdasági felzárkóztatási folyamatok kritikai értékelése volt. Célul tűztem ki a mintaterület problémáinak és ezen keresztül a hátrányos helyzetű térségek hátrányainak kiküszöbölésére irányuló javaslatok kidolgozását is, azaz hogy felvázolhatóak legyenek azon beavatkozási területek és eszközök, amelyek segítségével a helyzetelemzés során bemutatásra kerülő folyamatok megállíthatók, visszafordíthatók lehetnek.

Az említett célok mentén az alábbi hipotézisek fogalmazódtak meg:

1. A dél-hevesi térségben gettósodási folyamat zajlik, amely megjelenik, leképeződik a mentális térben is.
2. A megközelíthetőségi problémák a gettósodási folyamatot fenntartják.
3. A helyi társadalom hátrányos helyzetű problémahalmaza a humán ellátórendszer leterheltségét vonja maga után.
4. A gyenge munkaerőpiaci potenciál kikényszeríti a foglalkoztatás alternatív megoldásait.
5. A dél-hevesi fiatalok helyzet- és jövőképe tükrözi a települések kilátástalan munkaerőpiaci potenciálját.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Mivel dolgozatomban kiindulópontként feltevésem, hogy a Közép-Tisza-vidéken és így az ahhoz tartozó, általam vizsgált dél-hevesi belső periferián is kialakulóban van egy gettósodó mikrotérség, emiatt törekedtem egymással szomszédos településekből állítani össze a mintát. Mivel a gettósodási folyamat nemcsak az apró- és kistelepüléseket veszélyezteti, így a mintavételezéskor az is elv volt, hogy eltérő lakosságszámú települések legyenek a mintában. A nevezett szempontok alapján Átány-Kömlő-Tiszanána tömbjének vizsgálata mellett döntöttem. Kutatásomban elemzem e térséget, de mélyfúrászerűen három települést vizsgálok közelebbről is: Átányt, Kömlőt és Tiszanánát. Mintahelyek kiválasztására, ott mélyfúrás végzésére azért volt szükség, hogy ne csupán elméleti síkon, hanem gyakorlatban is hasznosítható tanulságokat fogalmazzak meg a lokális és globális tennivalók között. Ezzel korrektebb helyzetértékelési metódushoz juthattam, ami elengedhetetlen a jövőorientált vidéki gazdasági, társadalmi fejlesztések számára is.

Dolgozatomban a következő kutatási eszközöket alkalmaztam az alábbi célokkal:

1. **Statisztikai elemzés** a települések korábbi és jelenlegi társadalmi helyzetének megismerése céljából. Használt adatbázisok: a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) adatbázisának elemzésére kerül sor, a népszámlálási adatok mellett a Területi Statisztikai Adatok Rendszerének (TSTAR) adataira támaszkodtam.
2. **Kérdőíves felmérés:** iskolai kérdőíves felmérés az Átányon, Kömlőn és Tiszanánán élő és tanuló 7-8. osztályos általános iskolai tanulók és a Dél-Hevesben élő és tanuló középiskolások bevonásával, illetve lakossági kérdőíves felmérés a 2008 óta folyó faluszemináriumi kutatás (SZIE GTK) standard kérdőíves felmérésének adaptálásával (1. táblázat). A kérdőíves felmérés célja információ-gyűjtés az alábbi vizsgálatokhoz:
 - Probléma-percepció-vizsgálat
 - Elégedettség-vizsgálat
 - Települési jövőkép-vizsgálat
 - Mentális térképezés

1. táblázat: A kutatás keretén belül elvégzett kérdőíves felmérések összefoglaló táblázata

		Cél	A kutatás időpontja	Mintavétel	Kérdőívek száma
Iskolai	a Dél-Hevesben élő és tanuló középiskolások	a fiatal generáció perspektíváinak feltérképezése	2013 ősze	teljeskörű lekérdezés	501 db
	az Átányon, Kömlőn és Tiszanánán élő és tanuló 7-8. osztályos általános iskolai tanulók		2015 tavasza	teljeskörű lekérdezés	106 db
Lakossági	Átány	átfogó helyzetfeltárás	2014 nyara	háztartások 20%-a	107 db
	Tiszanána		2014 ősze	háztartások 10%-a	96 db
	Kömlő		2015 nyara	háztartások 10%-a	63 db

Forrás: saját szerkesztés

- Prominencia interjúk:** a településvezetőket, illetve a helyi oktatás, szociális és egészségügyi ellátórendszer szakembereit (iskolaigazgatók, óvodavezetők, a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok munkatársai, védőnők) kérdeztem meg.
- Dokumentumelemzés:** korábbi kutatások (TUTOR Alapítvány, Magyar Ifjúság 2012) másodelemzése, illetve a helyi humán ellátórendszer intézményei által készített éves beszámolók.
- Tér-érték elemzés:** Vitéz (2014) az átányi terepkutatást megelőzően a témavezetőjével (Nagyné Molnár Melinda) kidolgozott egy tervet, amely osztályozhatóvá tette a házak, a porta, a porta előtti rész állapotát, valamint az összképet (2. táblázat). A vizsgált településeken a terepkutatás során térképen jelöltük – Átány esetében Vitéz Bálinttal közösen – a házak helyét,

illetve külön rögzítő adatlapon a hozzá tartozó értékeket, illetve az összkép végleges osztályzatát. A tér-érték elemzés célja az volt, hogy dokumentáljam az alacsony társadalmi státusú társadalmi csoportok térszerveződését, a települési tér értékének átalakulását.

2. táblázat: A tér-érték-elemzésnél használt mátrix

Ház	Porta	A porta előtti rész	Összkép (végleges osztályzat)
romház	látható higiéniai problémák	gondozatlan, elhanyagolt	1
lakatlan, de ép ház el- hanyagolva	látható higiéniai problémák	gondozatlan, elhanyagolt	2
elhanyagolt, lakott ház	rendezetlen	gondozatlan, elhanyagolt	3
régi építésű, gondozatlan, lakható ház	a) rendezetlen b) rendezett	a) rendezett b) gondozatlan, elhanyagolt	4
régi építésű, jó állapotú, lakott ház új építésű, de nem lakott ház	rendezett	a) elhanyagolt, gondozatlan b) rendezett	5
Új építésű, lakott ház	rendezett	rendezett	6

Forrás: Vitéz (2014, 80)

Az elemzési módszereimet tekintve a kérdőíves felmérések adatait rögzítettem és elemeztem SPSS statisztikai program segítségével. Egy- és több- (jellemzően két-) változós eljárásokat használtam az adatelemzés során. A mérési szintektől függően gyakorisági megoszlás-vizsgálatokat vagy középérték-vizsgálatokat (átlag, módusz, medián) és szórásanalízist is alkalmaztam. Az összefüggés-vizsgálat módszertanában általában a célt a szociológiai háttérváltozókkal való összefüggések vizsgálata volt. Az összefüggések vizsgálatára – a változók mérési szintjéből adódóan – általában keresztábrát alkalmaztam és Pearson-féle Chi-négyzet értéket számoltam, illetve – ahol a mérési szintek indokolták – t-próbát alkalmaztam.

3. EREDMÉNYEK

3.1 Az első hipotézis vizsgálata

A dél-hevesi térségben gettósodási folyamat zajlik, amely megjelenik, leképeződik a mentális térben is.

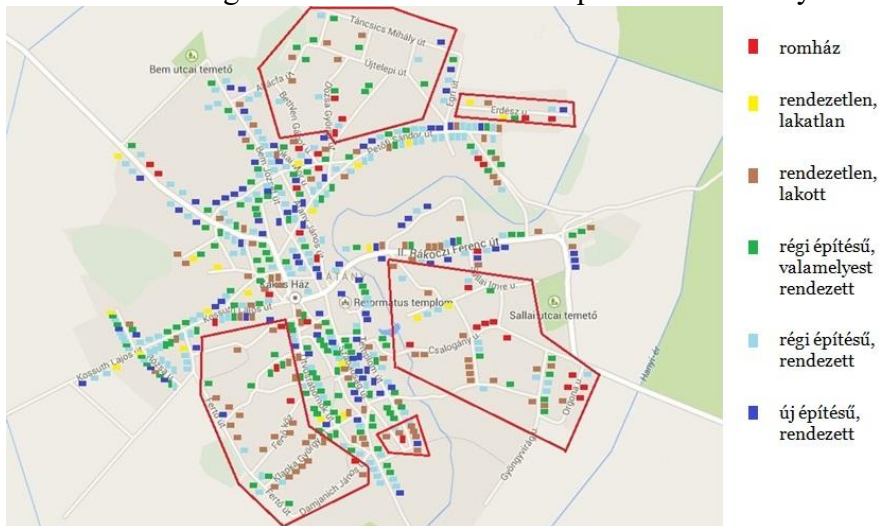
Az első hipotézisem vizsgálatához az Anyag és módszer fejezetben korábban már részletezett **kutatási módszerek** közül az alábbiakat használtam fel:

1. Tér-érték elemzés
cél: a települési tér állapotfelmérése
2. Dokumentumelemzés (TUTOR Alapítvány felmérése)
cél: a problémapercepció-vizsgálat előkészítése
3. Kérdőíves felmérés:
 - a. Problémapercepció-vizsgálat
cél: problémafeltárás
 - b. Mentális térképezés
cél: a gettóképződés okságának feltérképezése
 - c. Települési jövőkép-vizsgálat
cél: a jövő legvalószínűbb forgatókönyvének megtalálása, ahogy azt a helyeik gondolják

Elemzési módszerek: gyakorisági megoszlások, összefüggés-vizsgálatok.

A hipotézis vizsgálata során abból indultam ki, hogy az utcakép – ahogy Vitéz (2014) is rámutat – nemcsak a térhasználatról szól, hanem a belső viszonyokról, a különböző társadalmi csoportok együttéléséről is árulkodik (Kovács-Vidra-Virág 2013; Virág 2015). Az utcakép értékeléséhez használtam a tér-érték elemzést, amelyet Átány példáján keresztül mutatok be (1. ábra). Az épített környezet amortizációja egyértelműen tetten érhető a falu térképén, amit a piros határvonalak jelölnek.

1. ábra: Tér-érték vizsgálat és a felszámoló településrészek Átányon

Forrás: az utcakép-elemzés alapján szerkesztette Bogárdi Tünde és Vitéz Bálint (az eredeti ábra forrása: Vitéz 2014, 80)

Megjegyzés: a vonallal történő körülhatárolás a gettósodó településrészeket jelöli

A lakóházak amortizációja összefüggést mutat a helyi cigányság térbeli sűrűsödésével. A felméréseim alapján a rurális gettóképződésről elmondható, hogy az életkörülmények javítását szolgáló több mint ötven évvel ezelőtt végzett településfelszámolási folyamatok nem váltották be a hozzá fűzött reményeket. Sőt. A települések nagy részén gettósodás indult el, amely azt jelenti, hogy a kisebb amortizálódó településrészek idővel kiterjedt gettókká állnak össze. Ez megmutatkozik a tér érték degradálódásában, valamint a települési tér etnikai kicserélődésében.

A mentális térképezéssel az volt a célunk, hogy feltárjuk a közösség kollektív tudatában kialakult képet arról a világról, amelyben élnek (Bogárdi-Molnár 2014). A mentális térképezés legfontosabb eredménye, hogy az itt élők általában negatívan ítélik meg a saját településüket, és általában is nagyon zárt, a környék településeire kiterjedő mentális tér-ismerettel rendelkeznek.

A problémapercepció-vizsgálattal kimutatható volt, hogy a vizsgált települések nagyjából azonos problémahalmazon osztoznak, és mindössze a hangsúlyok helyeződtek másra. Mindhárom településen megnevezett probléma a munkanélküliség. Ennek a problémának a megítélésében nincs különbség a különböző társadalmi státuszú megkérdezettek között. A válaszadásban a „cigányság” is gyakori problémaként jelenik meg. Talán furcsán hathat, hogy

egy komplett kisebbség negatív értéktartalommal bír a válaszadásban. Itt fontos azonban kiemelni, hogy a többségi társadalomból kikerülő ilyen típusú válaszadók a kisebbség negatív megítélését nem faji, származási, kulturális alapon, hanem a cigányság egy részének életviteléhez kapcsolódó, közrendet is sértő magatartásával szemben fogalmazzák meg. Fontos kiemelni, hogy a közrend, közbiztonság megrendülése, akut problémaforrásként való megjelenése egyenes következménye a társadalmi leszakadásnak és deprivációnak.

A helyi társadalom csak akkor tud jövőt tervezni, ha biztonságot érez anyagi és fizikai értelemben is. Mivel ez a térségben nem kellően adott, ezért érthetően a kérdőíves válaszadók a folytatódó leszakadást, gettósodást vizionálták a település, térség jövőképeként. (A falvak elsorvadása helyett gettósodási folyamat prognosztizálható a jövőben a demográfiai tényszámok alapján is.)

3.2 A második hipotézis vizsgálata

A megközelíthetőségi problémák a gettósodási folyamatot fenntartják.

A második hipotézisem megválaszolásával az Anyag és módszer fejezetben korábban már részletezett **kutatási módszerek** közül az alábbiakat használtam fel:

1. A vizsgált települések járásközponttól, megyeszékhelytől való időbeli távolságának vizsgálata a megközelíthetőség feltárása céljából.
2. A települések autóval/busszal való megközelíthetőségének vizsgálata a lakossági kérdőívben a célból, hogy feltárjam, a megkérdezettek mennyire elégedettek, milyen problémákat látnak.
3. A kérdőíves felmérés alapján a vizsgált településeken élők térkapcsolatainak feltárása (az étel-miszer-beszerzés és a szakorvosi ellátások igénybevétele) annak céljából, hogy megismerjük a lakosság térbeli mozgását.

Elemzési módszerek: gyakorisági megoszlások, összefüggés-vizsgálatok

A leszakadó, hátrányos helyzetű térségek esetében kiemelt fontosságú a közlekedésföldrajzi elérhetőség, valamint az ezzel szorosan összefüggő élhetőség kérdése.

A dél-hevesi térség jól példázza, hogy hogyan válnak perifériává azon térségek, ahol az utak jelentős hányada nagyon rossz állapotú. Ráadásul a közösségi

közlekedést jelentő főként buszközlekedés sem kielégítő. A járatproblémák mellett szólni kell a magas utazási költségekről is, ami megnehezíti a dél-hevesi falvakban élők munkába történő ingázását, különböző szolgáltatások elérését. Az utak javítása egyre sürgetőbb feladat nemcsak a térségben élők mindennapi életének megkönnyítéséért, hanem a közeli Tisza-tó turizmusának felvirágoztatása, mint deklarált cél érdekében is. A közösségi közlekedés problémáinak kezelése azonban jóval összetettebb kérdés, hiszen az ezt biztosító cég haszonorientált, nem igazán elvárható, hogy szociális alapon működtesse a járatait. A lakossági és a cég-érdekek tehát sok esetben ütköznek.

A megközelíthetőségi problémák és a leszakadás összefüggéseit két alapellátás vizsgálatán keresztül értelmeztem. A vizsgált településen élők élelmiszer-beszerzéseinek tanulsága:

A mindennapi élelmiszerszükséglet célhelye az anyatelepülés. Ennek egyrészt praktikus okai vannak: leginkább az, hogy kevés termék vásárlása esetén nem érdemes elutazni a járásközpontba, hiszen a távolsági közlekedés ára nem térülne meg még úgy sem, hogy a járásközpont nagyobb üzleteiben (Lidl, Spar) olcsóbban beszerezhetőek a megvásárolni kívánt áruk. Másrészt szintén meghatározó érv a helyben történő élelmiszervásárlás mellett, hogy mindhárom vizsgált településen találtunk olyan üzletet, ahol lehetőség van felíratni a vásárolt árut, és ennek árát vagy előre, vagy utólag rendezni. Előbbire példa az átányi „kenyérpapír” (hónap elején kifizették a teljes havi összeget), utóbbira pedig mind Kömlőn, mind Tiszanánán találtunk példát. Ez a „kockás füzet” nem feltétlenül veti fel az uzsorázás gyanúját, bár mindkét faluban voltak olyan válaszadóink, akik megerősítették annak jelenlétét a településen.

Az élelmiszerszükségletek ritkább célirányai a nagyobb települések (Heves, Eger) olcsó tömegcikkeket kínáló nagy bevásárló láncai. Fontos kiemelni, hogy a megkérdezettek válaszaik szerint nem a minőséget keresik a városi szolgáltatásokban.

A vizsgált településeken élők szakorvosi ellátásának tanulságai megfogalmazásakor abból indulok ki, hogy térben diverz célhelyeken kapják meg az érintettek a szakorvosi ellátást. Többnyire ott, ahol a területi ellátási kötelezettséggel bíró intézmény található. A leszakadást felerősítő tapasztalatok a következők:

- Az ellátó központok elérhetősége betegszállító autókkal nem megoldott: a lakossági kérdőíves felmérések során megkérdezettek között minimális volt azok száma, akik igénybe veszik az OEP által finanszírozott vagy fizetős betegszállítást. Ennek oka részben, hogy a betegszállító több települést érintve „szedi össze” a térségből a betegeket, szállítja őket az adott intézménybe, majd amikor mindenki végzett, ugyanígy viszi haza a

betegeket. Aki nem tud, vagy nem akar tömegközlekedést igénybe venni, inkább családi, rokon segítséget kér az eljutáshoz, vagy „kocsit fogad” és jellemzően a benzinár többszörösét fizeti ezért. (Csakúgy, mint a nagybevásárlások lebonyolításánál.)

- Tömegközlekedéssel szintén nem megoldott a megközelíthetőség minden irányban, minden napszakban. Különösen Miskolc irányában van elérhetőségi probléma.
- A kedvezőtlen megközelíthetőség miatt a legrosszabb egészségügyi körülmények közt élők tudják legkevésbé igénybe venni a szolgáltatásokat. Az egészségmegőrzés, betegségmegelőzés szinte ismeretlen fogalmak. Ennek következménye, hogy egy mentálisan és fizikálisan deficites társadalom marad vissza.

3.3 A harmadik hipotézis vizsgálata

A helyi társadalom hátrányos helyzetű problémahalmaza a humán ellátórendszer leterheltségét vonja maga után.

A harmadik hipotézisem megválaszolásával az Anyag és módszer fejezetben korábban már részletezett **kutatási módszerek** közül az alábbiakat használtam fel:

1. Statisztikai adatbázis elemzés
cél: a szociális ellátórendszer vizsgálata
2. Dokumentumelemzés (intézményi beszámolók)
cél: a helyi humán ellátórendszer vizsgálata, problémafeltárás
3. Prominencia interjúk (intézményvezetők, polgármesterek)
cél: helyzetfeltárás , lehetséges alternatív megoldások kijelölése
4. Kérdőíves felmérés
cél: elégedettség- és problémapercepció-vizsgálat a lakosság körében

Elemzési módszer: gyakorisági megoszlások, összefüggés-vizsgálatok

Az oktatási-nevelési kihívásokat vizsgálva az interjúkból egyértelműen látható, hogy összetett a problémahalmaz. Csak összehangoltan lehetne kezelni. De az interjúalanyaim elmondása szerint is hiányzik a megoldásokból a rendszerszemlélet. Vannak állami, önkormányzati, egyházi, valamint civil intézmények/szervezetek, amelyek lényegében ad hoc módon – az aktuális

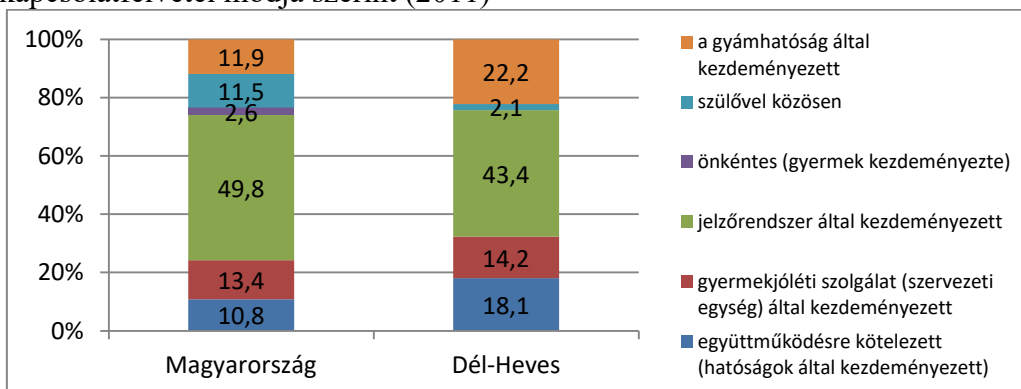
megnyert pályázatok alapján – igyekeznek eredményeket elérni. A segítő szándék természetesen dicséretes, de kevés.

Az az intézményrendszer pedig, amely hivatott lenne kezelni mindazon problémákat, amelyek már túlmutatnak a segítségnyújtás kérdéskörén, jelenleg nem működik megfelelően.

Az általam végzett felmérés alapján úgy tűnik, hogy a hátrányos helyzetű települések állami általános iskoláiban eluralkodóban van a deviancia a tanulók körében, ami elüzi ezekből az iskolákból mindazokat, akik ambíciókkal rendelkeznek. A jelenség szegregált cigány-iskolák kialakulásához vezet. Itt fontos azonban kiemelni, hogy a szegregáció kialakulásának okai között nem mondható, hogy az etnikai szempontok dominálnának. A deviancia eluralkodásától való félelem váltja ki a menekülési reflexet. Ezt bizonyítják az általam vizsgált térségben tapasztaltak is, miszerint a 2004-ben megnyílt átányi református iskola által beiskolázott gyermekek nem csupán Átányról, hanem a környező településekről, és nem is csupán a többségi társadalomhoz tartozó környezetből valók. A szegregált iskolák létrejöttében úgy vélem tehát, rosszul értelmezett a probléma akkor, amikor kizárólag a cigány-magyar együttélési problémák szintjén akarnak hozzá közelíteni. A probléma az, hogy a szegregált iskolákban egy olyan kontraszelektált tanulói közösség jön létre, ahol még koncentráltabban jelennek meg a problémák.

A szociális ellátórendszer vizsgálata során igazolódott, hogy a globálisan és nemzeti szinten ignorált és kielégítetlen szükségletek, szociális problémák lokalizálódnak, miközben olyan terheket raknak a helyi ellátásokra, amelyekkel azok képtelenek lesznek megbirkózni (Farkas 2012, 268).

2. ábra: A gyermekjóléti szolgálatok gondozási eseteinek száma a kapcsolatfelvétel módja szerint (2011)

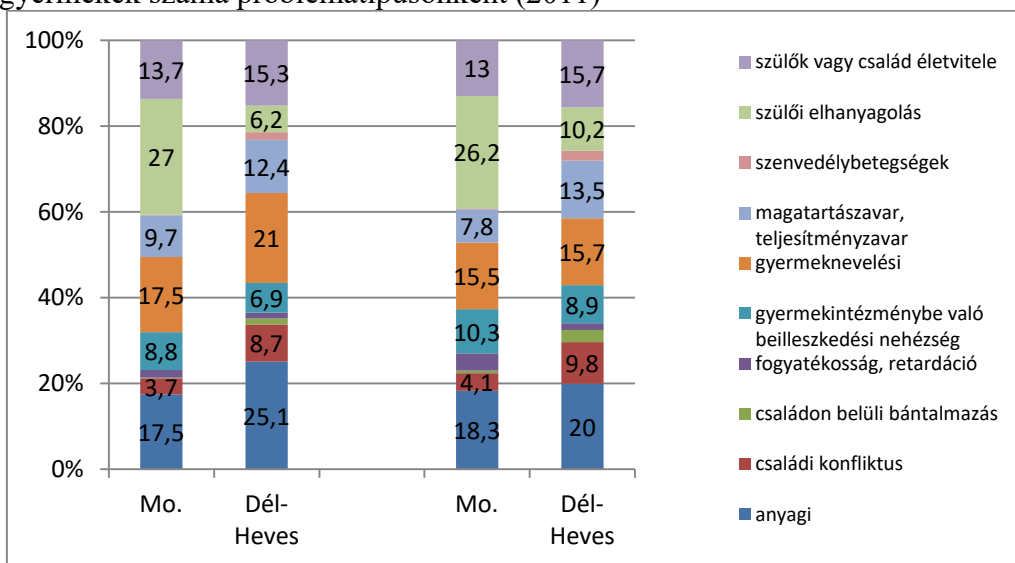

Forrás: a TeIR – Szociális Ágazati Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A 2. ábra a gyermekjóléti szolgálatok gondozási eseteit a kapcsolatfelvétel módja alapján mutatja. Mind országosan, mind Dél-Hevesben a kapcsolatfelvételek közel felét a vonatkozó törvényi szabályozás alapján kötelezően működtetett jelzőrendszer kezdeményezi. Emellett azonban Dél-Hevesben igencsak magas a hatóságok által kezdeményezett együttműködésre kötelezettség, illetve a gyámhatóság által kezdeményezett esetek száma (utóbbi közel kétszerese az országos aránynak). A szülővel közösen történő (önkéntes) megkeresés viszont töredéke az országos statisztikáknak, gyermekek kezdeményezte esetekről pedig egyáltalán nem is beszélhetünk.

Azon tény miatt, hogy nem az önkéntesség, hanem a hatósági szervek által kezdeményezett együttműködési kötelezettség a tipikus a térségben, az itteni gyermekjóléti szolgálat szociális szakembereinek tevékenysége igen sok falba ütközik. A leendő és a meglévő kliensek ugyanis jellemzően kevésbé vagy egyáltalán nem motiváltak a segítői kapcsolatba történő bekapcsolódásra.

3. ábra: Gyermekjóléti szolgálat – Kezelt problémák száma és az ellátott gyermekek száma problémátípusonként (2011)

Forrás: a TeIR – Szociális Ágazati Információs Rendszer adatai alapján saját szerkesztés

A kezelt problémák és az ellátott gyermekek száma közel azonos arányokat mutat a dél-hevesi és az országos vizsgálatokban, azonban jelentős különbségek mutatkoznak a problémátípusokban. Az anyagi gondok, a családi konfliktusok és a gyermeknevelési problémák a leginkább jellemzőek Dél-Hevesben, míg a szülői elhanyagolás aránya mindössze negyede az országosnak (3. ábra).

A helyi humán ellátórendszer helyzetképeinek elemzésén, a szociális-egészségügyi-oktatási ágazatokban dolgozó szakemberek tapasztalatainak, véleményének feltárásán keresztül egy többségében jól működő, de leterhelt intézményrendszer képe bontakozott ki. Megállapítható, hogy a kutatásba bevont szakemberek többsége elégedett a helyi ellátórendszer működési feltételeivel, és a lakossági kérdőíves felmérés szerint a helyiek is így vélekednek. Vannak azonban a helyi társadalom romló helyzetét tükröző tendenciák is. A legnagyobb kihívást a szegénység újratermelődésével összefüggő problémák okozzák, és ezek nem mérséklődnek. A másik probléma, hogy a növekvő társadalmi problémák karbantartására, orvoslására kevés a rendelkezésre álló szakember.

3.4 A negyedik hipotézis vizsgálata

Hipotézisem szerint a gyenge munkaerőpiaci potenciál kikényszeríti a foglalkoztatás alternatív megoldásait.

A negyedik hipotézisem vizsgálatához az Anyag és módszer fejezetben korábban már részletezett **kutatási módszerek** közül az alábbiakat használtam fel:

1. Statisztikai adatbázis elemzés
cél: a foglalkoztatási helyzet vizsgálata
2. Kérdőíves felmérés
cél: elégedettség- és problémapercepció-vizsgálat a lakosság körében
3. Prominencia interjúk (polgármesterek)
cél: helyzetfeltárás, lehetséges alternatív megoldások kijelölése

Elemzési módszerek: gyakorisági megoszlások, összefüggés-vizsgálatok

A problémapercepció-vizsgálatok során markánsan (Kömlőn és Tiszanánán a legmagasabb említésszámmal) jelent meg a munkanélküliség, a munkahelyhiány. Az iskolai lemaradásokkal, a statisztikailag is alátámasztott, jellemzően alacsony iskolai végzettséggel szoros összefüggésben Dél-Hevesben a foglalkoztatottság alacsony. Nincs elegendő munkalehetőség a térségben, amely „fel tudná szívni” az alacsony iskolai végzettségű, minimális munkatapasztalattal és –fegyelemmel rendelkező tömeget. Számukra az elsődleges munkaerőpiacon való elhelyezkedés, ha mégoly kívánatos is,

egyelőre nem igazán megvalósítható. Emiatt a munkahely-hiány kezelésében jelentős szerepet tölt be a **közfoglalkoztatás**.

Átány – bár lakosságszámából is következhetne – a másik két községhez képest jelentősen alacsonyabb számú közfoglalkoztatottal dolgozik, törekszik arra, hogy a rendszer a közfoglalkoztatási programok esetleges jövőbeni lecsökkentése esetén is működőképes legyen. Tiszanána stratégiája részben hasonlónak tekinthető, racionalizálva valamelyest a közfoglalkoztatásba bevontak számát. Ugyanakkor a harmadik vizsgált település, Kömlő egészen más utat jár: a korábbi magas munkanélküliség a településen mára lényegében megszűnt, ami azonban csak részben köszönhető az elsődleges munkaerőpiac elszívó hatásának. A településen 350 fő közfoglalkoztatott dolgozik jelenleg, tevékenységi körük szerteágazó: járdaépítés, középületek felújítása, buszmegállók építése, földhasználat üzemeltetése. A közfoglalkoztatás kömlői „stratégiája” a település és az ott lakók helyzetét tekintve mindenképp pozitív hatású, ugyanakkor valószínűsíthető, hogy a közfoglalkoztatás állami támogatásainak esetleges leépítése ismét a munkanélküliséget növelheti a településen.

Nemcsak Kömlő, de Átány és Tiszanána esetében is megfigyelhető, hogy a közfoglalkoztatottak által végzett munka jócskán túlmutat a településképhez, településtartozáshoz kapcsolódó munkákon. Amellett, hogy nyilván szükség van az ilyen tevékenységre is, fontos, hogy a közfoglalkoztatott értékteremtő munkát végezzen a közfoglalkoztatás keretében, hiszen a munkaerőpiaci integráció elérése érdekében ez vezethet eredményre.

Ahhoz, hogy a munkahelyteremtés ne csak a közfoglalkoztatás keretein belül, hanem az elsődleges munkaerőpiacon is életképes legyen, ehhez létszükséglet a vállalkozások odacsábítása (visszacsábítása). A probléma az, hogy a hátrányos helyzetű térségek – érthető módon – egyáltalán nem vagy kevésbé vonzóak a profitorientált cégek számára. Ennek orvoslására alakították ki Magyarországon a hátrányos helyzetű térségek fejlesztése érdekében 2013 januárjában az ún. szabad vállalkozási zónákat, ahol adókedvezményben részesül az odatelepülő vállalkozó. (A kedvezményezés Átányon mindenképp sikeres lett, hisz az állami támogatás tette lehetővé, hogy térszerte új üzem nyíljon.) Azonban ezen túlmutatóan is szükség van az állami beavatkozásra, ösztönzésre, segítségre, többek közt azért is, mert e térségek rosszul megközelíthetőek, elmaradott infrastruktúrával rendelkeznek.

A térség (foglalkoztatási) helyzetét tekintve kitörési pontot jelenthet a turizmus, ugyanis a megyei fejlesztési terv egyik fontos elemeként jelenik a Tisza-tavi régió turisztikai fejlesztése. A **helyi turizmusfejlesztést** azonban nehezíti, hogy ehhez e településeknek pozitív imázssal kellene rendelkezniük. Ennek feltétele

nemcsak az, hogy megtörténjen a helyi értékek feltérképezése (az utóbbi években ez meg is történt, ám a „fejekben”, a kívülállók tudatában (tudatalattijában) nem az értékekről, hanem az aggasztó társadalmi, gazdasági lecsúszás tüneteiről szóló hírek rögzültek. Ahhoz tehát, hogy ezek a települések elérjék céljukat, és Tiszanána még jobban ki tudja használni a turizmusban, a Tisza-tó közelségében rejlő lehetőségeket vagy Átány felépítse az agrármúltja és arculata mellé önmaga új profilját, egyrészt komoly marketingre lesz szükség, másrészt pedig a helyi társadalmi-gazdasági problémák orvoslására, a jelenleg kedvezőtlen településkép javítására.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy jelenleg még nem tudunk egyértelmű következtetéseket levonni a helyi kezdeményezések sikerességéről. „Csak” részeredmények vannak.

3.5 Az ötödik hipotézis vizsgálata

A dél-hevesi fiatalok helyzet- és jövőképe tükrözi a települések kilátástalan munkaerőpiaci potenciálját.

Az ötödik hipotézisem vizsgálatához az Anyag és módszer fejezetben korábban már részletezett **kutatási módszerek** közül az alábbiakat használtam fel:

1. Kérdőíves felmérés (lakossági)

cél: a migrációs szándék vizsgálata

2. Kérdőíves felmérés (iskolai)

cél: továbbtanulási és munkavállalási perspektíváinak feltérképezése (7-8. osztályos tanulók és középiskolások)

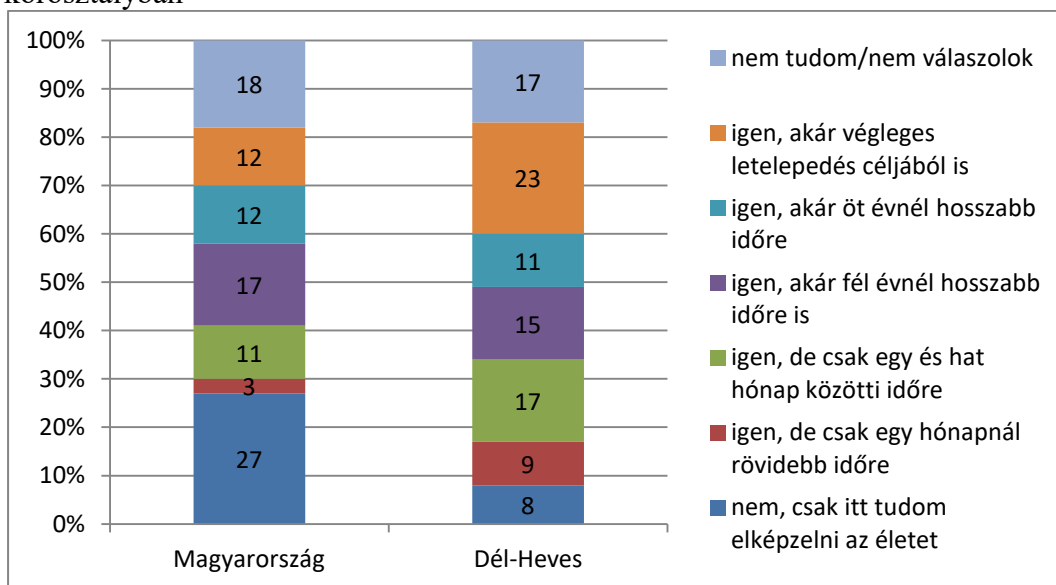
Elemzési módszerek: egyváltozós adatelemzés (közép- és szórásértékek vizsgálata, gyakorisági megoszlások), statisztikai összefüggés-vizsgálatok

A megkérdezett általános iskolai tanulók továbbtanulási-munkavállalási jövőtervei kapcsán vizsgáltam, hogy a válaszadók a nyolcadik osztály befejezése után milyen tervekkel rendelkeznek. A megkérdezett tanulók 44,4%-a szeretne szakmát szerezni, 42,2%-a szakmát és érettségit is szeretne, és 8,9% azok aránya, akik az érettségi után felsőoktatásbeli tanulmányokat is szívesen folytatnának. Az, hogy a szüleik iskolai végzettségét meghaladó terveket fogalmaztak meg, fontos lépés. Az általuk vágyott szakmákat vizsgálva pedig túlnyomó többségük középfokú iskolai végzettséget igénylő foglalkozásokat említett. A válaszaik lényegében lefedik a mindennapi életükben megjelenő szakmák jelentős részét, illetve igazodnak a térség egyetlen középiskolájának,

valamint a megyeszékhely számukra leginkább elérhető szakközépiskolájának képzésiéhez.

Az elvándorlási szándék vizsgálat kiindulópontja az volt, hogy a térség, melyben a kutatásba bevont falvak találhatóak, megélhetési nehézségekkel küzd, számos társadalmi konfliktus színhelye, így a fiatalok – ha tehetik – elvándorolnak. Az alábbiakban a vizsgált középiskolás fiatalok között nyert tapasztalatokat összegzem a Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményeinek összevetésében.

4. ábra: A külföldi tanulás, illetve munka iránti hajlandóság a vizsgált korosztályban

Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

Az összevetésből jól látszik (4. ábra), hogy míg az országos, reprezentatív minta minden negyedik válaszadója mondta azt, hogy csak Magyarországon tudja elképzelni életét, addig Dél-Hevesben kevesebb, mint minden tizedik. A válaszokból az is kitűnt, hogy a dél-hevesi válaszadók a rövidebb időtartamú kint tartózkodást preferálják jobban, míg hosszabb időtartam esetén nem mutatkozik jelentős különbség. Kiemelendő még, hogy körükben kétszeres volt azok aránya, akik akár véglegesen is elhagynák az országot. Ez nagyon súlyos következményeket vetít elő a térség demográfiai, szellemi megújításának jövőjét illetően.

A dél-hevesi hátrányos helyzetű térség fiataljainak az el- és kivándorlási szándéka tehát jóval magasabb az országos adatokhoz képest, bár ennek megvalósulását a nyelvtudás hiánya, illetve egzisztenciális okok nyilvánvalóan akadályozzák (feltételezhetően szintén magasabb arányban, mint országosan).

A válaszokból világosan kiderült, hogy a megkérdezettek – fiatal koruk ellenére – nagyon is pontosan érzik, hogy a középfokú iskolai végzettséggel, szakmával rendelkezők, illetve a diplomát szerzett fiatalok számára leginkább a munkahelyteremtés biztosíthatná, hogy ne hagyják el szülőföldjüket.

A külföldre távozottak vagy belső migránsok visszahívása még ennél is nagyobb kihívásnak tűnik: a válaszadók rávilágítottak, hogy ha valaki kiépít egy megfelelő egzisztenciát és családot alapít külföldön, akkor őt valószínűleg nehéz hazahívni. Amennyiben mégis visszatérne Magyarországra – a válaszadók megerősítették feltevésem –, nem a dél-hevesi térséget választaná lakhelyéül, hanem Budapestet vagy a nyugati országrészt.

3.6 Új és újszerű tudományos eredmények

Fontosabb új és újszerű eredmények a teljes lakónépesség körében tett vizsgálataim alapján:

- A gettósodási folyamat már korántsem csak az apró- és kistelepüléseket veszélyezteti, és a Közép-Tisza-vidéken is átlépte a települési léptéket.
- A mentális térképezés rámutatott, hogy születőben van egy új rurális gettó, mely minden bizonnyal hamarosan a Közép-Tisza-vidék többi településével együtt az egyik legkiterjedtebb problémazónává válik.
- A gettósodási folyamat a közösség kollektív tudatában is megjelenik.
- A helyi társadalomban kimutatott migrációs szándék jellegzetessége, hogy nagyon szűk földrajzi térben van konkrét migrációs cél.
- A halmozottan hátrányos helyzetű térségekből a lakók reálisan nem a nemzetközi migrációba kapcsolódnak majd be, hanem a környék térségeibe szivárognak be, ott okozva társadalmi, gazdasági problémát.
- A humán ellátórendszer sikere azon múlik, hogy rendszerszemléletű gyakorlatot folytat-e. Disszertációmban rámutattam, hogy bár vannak állami, önkormányzati, egyházi, valamint civil intézmények/szervezetek, amelyek a társadalmi felzárkóztatást szolgálnák, de ezek lényegében ad hoc módon – az aktuális megnyert pályázatok alapján – igyekeznek eredményeket elérni. Hiányzik a megoldásokból a rendszerszemlélet.
- A közmunkaprogram félátmenet a szociális és gazdasági alapon történő felzárkóztatás folyamatában, azonban minden közmunkaprogram alapú jó

gyakorlat igyekszik elmozdítani a benne folyó tevékenységet a helyi gazdaságfejlesztés irányába.

Mivel Dél-Heves jövője a fiataljain (is) múlik, ezért velük kapcsolatban igen részletes kutatást végeztem. A legfontosabb új és újszerű eredmények a 7-8. osztályosok, valamint a középiskolás fiatalok között végzett felmérésben a következők:

- A 7-8. osztályos tanulók között végzett felmérésem teljes mértékben cáfolja azt a közhiedelmet, hogy a gettósodó térségben nincs a fiataloknak jövő tervük.
- A fiatalok között végzett felméréssel azt is sikerült kimutatni, hogy a közhiedelemmel ellentétben a fiatalok sokkal realisabban gondolkoznak a lehetőségekről, a térség jövőjéről, mint azt a „z” generáció szkeptikusai megfogalmazzák. Világosan rámutattak:
 1. a középfokú iskolai végzettséggel, szakmával rendelkezők, illetve a diplomát szerzett fiatalok számára leginkább a munkahelyteremtés biztosíthatná, hogy ne hagyják el szülőföldjüket.
 2. ha valaki kiépít egy megfelelő egzisztenciát és családot alapít valahol, külföldön, akkor őt már nehéz hazahívni.
- Tapasztalataink szerint a hátrányos helyzetű térségekben tanulók körében is nagy a migrációs hajlandóság, de jelentős részüknek erre nem lesz módja, azaz vissza fognak torlódni, ezzel fölerősítve a jelenleg is meglévő helyi társadalmi- gazdasági problémákat.
- A hátrányos helyzetű térségekben élő hátrányos helyzetű fiatalok is rendezett családi körülményekre vágnak, nem kívánják követni a szüleik generációjának mintáját. Ez mindenképpen kívánatos, hisz ez segítene abban, hogy a nyomor ne termelődjön újra.

4. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Értekezésemben a dél-hevesi falvak társadalmi helyzetfeltárását végeztem el. Az itt található 15 falu többsége torzult társadalmi szerkezetű: vagy elöregedő, elnéptelenedő, vagy – és ez a jellemzőbb – a cigányság egyre növekvő arányának köszönhetően fiatalos-fiatalodó korstruktúrájú. Új társadalmi feszültségek születnek, amelyek már nem tisztán szociális alapúak. A térségben ugyanis az alacsony társadalmi státusú rétegben magas és egyre növekvő a cigányság részaránya.

A vizsgált térségben jellemzően magas az elvándorlás, amelynek következtében a települések egyre nagyobb hányadában olyan kontraszelektált társadalom jött létre, amelyben egyrészt az idősek (nyugdíjasok), másrészt pedig a fiatalos korstruktúrával rendelkező cigány népesség aránya a magas. Az ilyen térségekben, mint Dél-Heves, az ambiciózus fiatalok számára az út más tájak, városok felé vezet. Maradni pedig csak az idősek, valamint a fiatalabbak közül azok a társadalmi csoportok fognak, akik a sorsukat eddig sem akarták igazán a saját kezükbe venni. Az ilyen közösségeket tehát az elöregedés, vagy egy fiatalos korstruktúrával, ám magas szociális segélyezetttséggel és/vagy közfoglalkoztatotti létszámmal jellemzett társadalom fémjelzi.

A megélhetési lehetőségek beszűkültek, a helyi gazdaság élénkítését szolgáló beavatkozások többnyire kevés sikerrel jártak. A társadalmi és gazdasági problémák egymást erősítik. Amennyiben belátható időn belül nem sikerül e térség és az itt élők lehetőségeinek javítása, akkor a továbbiakban is folytatódni fog a „cselekvőképes lakossági rétegek elmenekülése” (Győri-Nagy 2003, 2). Ez még tovább fogja erősíteni az amúgy is alacsony társadalmi státuszú rétegek túlsúlyát, ami a jelenleg is torzult demográfiai szerkezetű falvak sorsát immár menthetetlenül megpecsételné.

A hipotézis-vizsgálat eredményei

H1: A dél-hevesi térségben gettósodási folyamat zajlik, amely megjelenik, leképeződik a mentális térben is. (Igazolva.)

A lakossági kérdőíves felmérés során vizsgáltam, milyen kép él a közösség kollektív tudatában arról a világról, amelyben él, ennek segítségével rávilágítottam a vizsgált falvak belső tereinek érték-különbségeire, valamint arra, hogy a megkérdezettek szerint hol helyezkedik el a saját településük. Ezen kutatási eredmények és a települési jövőkép-vizsgálat alapján a hipotézis igazoltnak tekinthető. A vizsgált térségben kimutatható a tér-érték átalakulása a gettósodási folyamat következményeként nemcsak a földrajzi, de a mentális térben is.

H2: A megközelíthetőségi problémák a gettósodási folyamatot fenntartják. (Igazolva.)

Vizsgáltam Átány, Kömlő és Tiszanána közlekedésföldrajzi helyzetét is. Elemeztem a járásközpont, Heves és a megyeszékhely, Eger megközelíthetőségét járatszám és menetidő szempontjából, illetve a kutatásba bevont településeken élők élelmiszer-beszerzési és szakorvosi ellátás igénybevételi térkapcsolatait. Az infrastrukturális hiányosságok, az utak rossz állapota, valamint a buszközlekedés hiányosságai jelentősen nehezítik nemcsak

a különböző szolgáltatások elérését, de a helyiek munkavállalását, munkába történő ingázást is. A hipotézis igazolódott, mindezek az itt élők helyzetét konzerválják, tovább szűkítve a mobilitási lehetőségeiket.

H3: A helyi társadalom hátrányos helyzetű problémahalmaza a humán ellátórendszer leterheltségét vonja maga után. (Igazolva.)

A humán ellátórendszer helyzetének vizsgálata során feltártam a meglévő szolgáltatási, ellátási igényeket a szociális ellátásban, gyermekvédelemben, sőt az egészségügyben és az oktatásban is. A demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatottsági sajátosságok, illetve a közlekedési és egyéb nehézségek ellenére a rendelkezésre álló adatok alapján a vizsgált térségben új vagy régebbi, de egyre fokozódó kihívásokat mutatnak. Emellett a statisztikai adatok és a szakemberekkel készített interjúk alátámasztják, hogy a személyi (és amiről nem állnak rendelkezésünkre statisztikák, a tárgyi) feltételek sem megfelelőek az eredményes munkavégzéshez. Mindezek alapján a hipotézis igazoltnak tekinthető.

H4: A gyenge munkaerőpiaci potenciál kikényszeríti a foglalkoztatás alternatív megoldásait. (Igazolva.)

A helyi társadalom jövőtervezésének fontos része a már említett anyagi biztonság kérdése. Az iskolai lemaradásokkal, a statisztikailag is alátámasztott, jellemzően alacsony iskolai végzettséggel szoros összefüggésben azonban Dél-Hevesben a foglalkoztatottság alacsony. Az alacsony iskolai végzettségű, minimális munkatapasztalattal és –fegyellemmel rendelkező tömegek foglalkoztatásában a közfoglalkoztatás jelentős szerepet tölt be. Emellett – ezzel ötvözve – jelennek meg helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések (pl. az átányi modell), jelenleg még „csak” kísérleti programként, melyet egyértelműen a helyi humán erőforrás minősége és a számukra elérhető munkalehetőségek korlátozott volta magyaráz. Ezek alapján a hipotézis igazoltnak tekinthető.

H5: A dél-hevesi fiatalok helyzet- és jövőképe tükrözi a települések kilátástalan munkaerőpiaci potenciálját. (Igazolva.)

A hátrányos helyzetű vizsgált térség fiataljainak jövőképe az általános iskolai korosztályokban meglepően pozitív. A sztereotípiákkal ellentétben azonban nem jövőképük nincs, hanem eszköz, annak megvalósítására. Ez tükröződik a középiskolások között végzett felmérésben. Az ő jövőképük sokkal realiztikusabb: náluk az el- és kivándorlási szándéka jóval magasabb az országos adatokhoz képest, bár ennek megvalósulását a nyelvtudás hiánya, illetve egzisztenciális okok nyilvánvalóan akadályozzák (feltételezhetően szintén magasabb arányban, mint országosan). A családalapítási,

továbbtanulási/munkavállalási vágyaik ennél jóval differenciáltabb képet mutatnak, azonban összességében azok kapcsán is megállapítható, hogy a dél-hevesi térség fiataljai bizonytalan, kiszámíthatatlan jövőképpel rendelkeznek. Mindezek alapján a hipotézis igazoltnak tekinthető.

Javaslatok

J1: A vizsgált térség társadalmi mutatói, problémapercepciók kutatási eredményei, a jövőre vonatkozó lakossági, valamint iskolai felmérései teljesen világosan jelzik, hogy a térség településeinek jelenlegi helyzete önmagától nem fog stabilizálódni. A települések még nem érték el a lejtő alját. Ahhoz, hogy megfordítható legyen az ilyen és ehhez hasonló helyzetű falvak sorsa, nem elég, hogy léteznek fejlesztési tervek és stratégiák a hátrányos helyzetű térségek helyzetének jobbítására. Nem azzal van a baj, hogy a célkitűzéseket ezekben rosszul fogalmazzák meg. A célok jelentős része mind a mai napig megállja helyét, azonban a kérdések, problémák valós megoldása mind a mai napig várat magára. Tapasztalataim szerint ennek egyik legfőbb oka, hogy az oktatás-, foglalkozás-, szociálpolitikai kérdések csakis a maguk komplexitásában kezelendők és kezelhetők. Az egymástól függetlenül végzett beavatkozások mindössze részeredményeket képesek produkálni, ahhoz azonban korántsem elegendők, hogy a több évtizede tartó hanyatlási folyamatot lassítsák, megállítsák, visszafordítsák.

J2: Amennyiben ezeket a hátrányos helyzetű térségeket, falvakat – a Liebig-féle minimum elvet alkalmazva – egy hordóként képzeljük el, melynek különböző állapotú, különböző mértékben elkorhadó dongái az egyes helyi adottságokat jelképezik, könnyen belátható, hogy a „rendszer” működőképessége a leggyengébb „dongán” fog múlni (Nagyné Molnár 2012). A probléma az, hogy a döntéshozatali szinteken csak bizonyos dongaelemekre van fókusz helyezve. Megvalósulhatnak, sőt meg is valósulnak például infrastrukturális fejlesztések, történnek kísérletek helyi gazdaságfejlesztésre, munkahelyteremtésre, azonban mindezek eredményei korlátozottak lesznek mindaddig, amíg a helyi társadalom gyenge dongaelemei, pl. a mentális állapot, a társadalmi kohézió hiánya, a belső konfliktusok orvosolatlanok.

J3: A helyi társadalom egyre romló helyzete egyre növekvő ellátási igényeket vetít elénk. A vizsgált települések jól példázzák a vidéki szociális, oktatási és egészségügyi ellátórendszer tipikusnak tekinthető azon problémáját, hogy a feladatot ellátó szakemberek száma kevés, feladatuk a problémás esetszámok nagyságrendjéből, halmazati jellegéből adódóan jóval összetettebb, mint akár

csak egy átlagos pozíciójú térségben. Amennyiben a problémakezelésre, azaz például a státusz-bővítésre, az anyagi megbecsültségre nagyobb hangsúly kerülne, úgy hatékonyabbá válhatna annak a szűkebb célcsoportnak a segítése, akik esetében a problémák túlmutatnak az alacsony iskolai végzettségen és a munkanélküliségen. Ehhez tehát az e térségekben dolgozó szociális, oktatási és egészségügyi szakemberek szakmai, anyagi és erkölcsi támogatása kell.

J4: Jelen helyzet kezeléséhez mindenképp fontos lenne, hogy a humán ellátórendszerekben is meghonosodjon a területi szemlélet, amely segítségével a lokális problémák eredményesebben kezelhetők.

J5: Szembe kell nézni a ma még nem kellően definiált, vagy nem a helyén kezelt olyan problémákkal is, mint a mélyszegénység kérdése és a cigányság helyzete. A vizsgált dél-hevesi térségben, ahol – miként a helyzetleírásában is szerepelt – a cigány népesség aránya az országosnál is erőteljesebben növekvő tendenciát mutat, a mélyszegénység kérdése és a cigánykérdés egymástól nem egyértelműen választható szét. A társadalmi hátrányok leküzdése érdekében tisztázni szükséges, hogy a probléma milyen eredetű. Nem biztos, hogy az „egyszerű” mélyszegénységi problémakezelési gyakorlat ilyen térségekben hathatósan bizonyulhat.

5. A KUTATÁSI TÉMÁHOZ KAPCSOLÓDÓ PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Lektorált szakcikk/könyv idegen nyelven:

1. **Bogárdi, T.** (2013): Labour market changes in rural areas of Hungary: past, present, future. (A vidéki munkaerőpiaci helyzet változásai Magyarországon: múlt, jelen, jövő.) In: *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*. Vol. 2., Number 2., pp. 64-67., ISSN 1338-8339 (nyomtatott), ISSN 1339-3337 (online)
2. **Bogárdi, T.** – Molnár, M. (2014): The barriers to economic development through the example of a Hungarian internal periphery. (A gazdaságfejlesztés korlátai Magyarország egy belső perifériájának példáján) In: *Agricultural Bulletin of Svatropol Region*. pp. 52-55. ISSN 2222-9345
3. **Bogárdi, T.** (2015): Analysing the demography and migration related challenges within the internal periphery of South-Heves. (A dél-hevesi belső periféria demográfiai és migrációs kihívásainak vizsgálata) In: *DETUROPE – The Central European Journal of Tourism and Regional Development*. Volume 7, Issue 1, pp. 6-20. ISSN 1821-2506
4. Molnár, M. – **Bogárdi, T.** (2016): Researching the spatial aspects of the Romani-Hungarian coexistence by the means of mental mapping. (A cigány-magyar együttélés térbeliségének vizsgálata mentális térkép segítségével) In: *DETUROPE – The Central European Journal of Tourism and Regional Development*. Volume 8, Issue 3, pp. 170-184. ISSN 1821-2506

Lektorált szakcikk/könyv magyar nyelven:

1. **Bogárdi T.** (2014): Átány demográfiai, iskolázottsági és foglalkoztatottsági jellemzői. In: *Acta Regionis Rurum*. 8. kötet, 10-19. pp. ISSN 1789-5588
2. **Bogárdi T.** (2014): Az átányi humán ellátórendszer – szociális, egészségügyi és oktatási helyzetkép. In: *Acta Regionis Rurum*. 8. kötet, 98-109. pp. ISSN 1789-5588
3. **Bogárdi T.** – Nagyné Dr. Molnár M. (2014): Átány mentális térképe. In: *Acta Regionis Rurum*. 8. kötet, 86-98. pp. ISSN 1789-5588
4. **Bogárdi T.** (2015): A leszakadó, szegregálódó térségek falvainak közbiztonsági helyzetképe. In: *Magyar Rendészet*. XV. évfolyam, 2. szám, 31-44. pp. ISSN 1586-2895
5. **Bogárdi T.** (2015): Jövőorientáció-vizsgálat a dél-hevesi fiatalok körében. In: *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*. XII. évfolyam, 1. szám, 59-69. pp. ISSN 1786-1594
6. **Bogárdi T.** (2016): A jövő generáció problémakezelési és jövőorientációs dilemmái egy hátrányos helyzetű térségben. In: *Studia Mundi - Economica*. Vol. 3. No. 3. 15--25. pp. ISSN 2415-9395

Konferencia kiadvány magyar nyelven:

1. **Bogárdi T.** (2013): Területi szemlélet indokoltsága a gyermekvédelemben – gettósodó falvak és egyéb kihívások. In: Karlovitz J. T. – Torgyik J. (szerk.): *Vzdelávanie, výskum a metodológia/ Oktatás, kutatás és módszertan*. International Research Institute s.r.o., Komárno/ Révkomárom, 752-760. pp. ISBN 978-80-971251-1-0
2. **Bogárdi T.** (2013): A foglalkoztatottság-növelés kihívásai és kilátásai a dél-hevesi falvakban. In: Rechnitzer J. – Somlyódyné Pfeil E. – Kovács G. (szerk.): *A hely szelleme – a területi fejlesztések lokális dimenziói*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr, 47-59. pp. ISBN 978-615-5391-10-1
3. **Bogárdi T.** (2014): Dél-Heves, mint egy speciális marginális térség szociális válságkezelési lehetőségei. In: Nagy E. – Nagy G. (szerk.): *Polarizáció–Függőség–Krisis – Eltérő térbeli válaszok*. MTA KRTK, Budapest – Békéscsaba, 67-76. pp. ISBN 978-963-9899-86-5
4. **Bogárdi T.** (2016): A dél-hevesi falvak társadalomszerkezeti változásainak vizsgálata. In: Pap J. – Tóth Á. – Valuch T. (szerk.): *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*. Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 394-408. pp. ISBN 978-963-89463-4-8
5. **Bogárdi T.** (2018): Falvaink sorsa a Közép-Tisza-vidéken. In: Fata I. – Gajzágó É. J. – Schuchmann J. (szerk.): *Regionális folyamatok a változó világban és Magyarországon: Tanulmánykötet Enyedi György professzor emlékére*. Tomori Pál Főiskola, Budapest, 116-125. pp. ISBN 978-615-80727-2-4

Konferencia kiadvány idegen nyelven:

1. **Bogárdi, T.** (2013): The twenty years of human resources of rural areas, with special focus on employment within agriculture. (A vidéki humánerőforrás húsz éve, különös tekintettel a mezőgazdasági foglalkoztatásra) In: Káposzta, J. (ed.): *Multifunctionality and Regional Development*. Conference Proceeding. Szent István University, Gödöllő, pp. 51-57. ISBN 978-963-269-376-7
2. **Bogárdi, T.** (2015): „A village in the country” – The past, present and future of Átány („Egy falu az országban” – Az átányi múlt, jelen, jövő). In: Csata A. – Fejér-Király G. – György O. – Kassay J. – Nagy B. – Tanczos L. J. (szerk.): *Challenges in the Carpathian Basin: Global Challenges, Local Answers*. Risoprint, Cluj-Napoca, pp. 325-333. ISBN 978-973-53-1565-8
3. Molnár, M. – **Bogárdi, T.** (2016): Investigating provincial Hungary: social recovery or recession? (Mérlegen a magyar vidék: társadalmi felzárkózás vagy leszakadás?) In: Witold Jedynak - Jaroslaw Kinal (eds.): *Society – Modernity – Change*. Selected issues from Central Europe. University of Rzeszów, Rzeszów, pp. 93-104.